

STADSDEBAT

Samen sterk in de stadsregio

VERSLAG
stadsdebat in kader
van de vernieuwing
van het s-RSA

STRATEGISCH PROJECT
Ruimtelijk Structuurplan Westlandse Wal

STADSDEBAT

Samen sterk in de stadsregio

VERSLAG

stadsdebat in kader
van de vernieuwing van het s-RSA

DATUM

donderdag 1 juni 2017

LOCATIE

Atelier Van Lieshout - Middelheimpark Antwerpen

ORGANISATIE

Stadsontwikkeling stad Antwerpen
in samenwerking met Antwerpen aan 't Woord

INHOUDSTAFEL

1. Omkadering [pagina 3](#)
 2. Genodigden: interne en externe experts [pagina 4](#)
 3. Kennismaking met de stadsregio in 2050 [pagina 5](#)
 4. Sessie 1: Grenzen schrappen en partners verbinden [pagina 6](#)
 5. Sessie 2: Wat we samen doen, doen we beter [pagina 8](#)
 6. Sessie 3: hoe werken we dan samen aan de stadsregio? [pagina 9](#)
 7. Volgende stappen [pagina 11](#)
- Colofon [pagina 12](#)

1. OMKADERING

De stad Antwerpen werkt volop aan de vernieuwing van haar strategisch Ruimtelijk Structuurplan (s-RSA). Drie thema's structureren het proces: stromende stad, levende stad en samenwerkende stad. Het stadsdebat 'Samen sterk in de stadsregio' past binnen dat derde thema. Antwerpen is er immers van overtuigd dat samenwerken met publieke en private partners, zowel binnen als buiten de stadsgrenzen, steeds belangrijker wordt om een antwoord te bieden op de vele ruimtelijke uitdagingen waar we vandaag als stad voor staan.

Op 1 juni 2017 organiseerde de stad Antwerpen het stadsdebat 'Samen sterk in de stadsregio' in het Atelier Van Lieshout in het Middelheimpark.

Antwerpen werkt nu reeds met 13 steden en gemeenten uit de zuidrand samen rond het verdichtingsvraagstuk. Die gemeenten zijn: Aartselaar, Antwerpen, Boechout, Borsbeek, Edegem, Hemiksem, Hove, Kontich, Lint, Mortsel, Niel, Schelle, Wijnegem en Wommelgem. Daarnaast is ook een samenwerkingsverband rond mobiliteit in opstart in kader van het toekomstverbond voor bereikbaarheid en leefbaarheid. Enkele randgemeenten werken onderling ook al samen rond open ruimte en toerisme.

Met dit stadsdebat wilden we de blik verruimen en onderzoeken waar er nog uitdagingen liggen voor de stadsregio van de toekomst. Het centrale uitgangspunt van dit debat was dus: duurzame oplossingen voor de toekomstige stadsregio dankzij een goede samenwerking.

Bijna vijftig deelnemers namen deel aan het debat. De aanwezigen werden uitgenodigd omwille van hun specifieke ervaring met grensoverschrijdend samenwerken. Vanuit hun professionele of persoonlijke ervaring hebben zij bijgedragen aan nieuwe thema's waar in de toekomst kan rond samengewerkt worden.

In dit verslag geven we u een kort overzicht van deze leerrijke dag en van de voornaamste resultaten, alsook van de volgende stappen die we hiermee zullen ondernemen.

2. GENODIGDEN: INTERNE EN EXTERNE EXPERTEN

Op dit stadsdebat waren uiteenlopende profielen aanwezig, al kaderden ze veelal in een overheidscontext. We mochten politieke vertegenwoordigers uit de gehele stadsregio verwelkomen, maar ook ambtenaren uit

de ruimtelijke en sociale sector vanuit de stad en vanuit andere overheden. Daarnaast kwamen ook enkele vertegenwoordigers uit het middenveld mee debatteren.

INTERNE EXPERTEN ambtanenaren en mandatarissen uit de stad en de 13 steden en gemeenten die sinds 2015 samenwerken

- afdeling ruimte uit stad en rand;
- afdeling mobiliteit uit stad en rand;
- afdeling milieu uit stad en rand;
- afdeling huisvesting uit stad en rand;
- afdeling communicatie en participatie - stadsontwikkeling;
- studiedienst van stad Antwerpen;
- ...

EXTERNE EXPERTEN ervaringsdeskundigen en vertegenwoordigers uit overheidsorganisaties en uit het middenveld

- leden van de Gemeentelijke Commissies Ruimtelijke Ordening (GECORO);
- ambtenaren uit andere steden en gemeenten die ervaring hebben met stadsregionale samenwerking (stadsregio Turnhout)
- coördinatoren van andere samenwerkingsverbanden (Beleefbare Open Ruimte in de Antwerpse Zuidrand, Fortengordel, De Zuidrand, dat Smaakt!)
- experts uit (koepel)organisaties of intercommunales (VVSG, Igean, Rurant, Fietzersbond, ...)
- ambtenaren van andere overheden (MOW, Omgeving Vlaanderen, Wonen Vlaanderen);
- ...

3. KENNISMAKING MET DE STADSREGIO IN 2050

De deelnemers werden onthaald in Atelier van Lieshout voor een stralende dag in het Middelheimpark. Dagvoorzitter Marijke Smeets opende het debat. Aansluitend nam projectleider 'stadsregionale samenwerking' Mieke Belmans het woord en stelde ze het droombeeld voor van de stadsregio in 2050, hieronder samengevat.

1 juni 2050. Boven het gebied dat in een ver verleden de Antwerpse stadsrand werd genoemd, lossen de dunne wolken zich snel op. De eerste ochtendspits komt op gang. Zij die op grotere afstand van hun werk wonen, laten zich via lightrails vervoeren naar Mechelen of Brussel. De lightrails maken gebruik van de voormalige autosnelwegen. Een meerderheid van de werknemers woont op fietsafstand van het werk. De elektrische fiets die meer dan 30 jaar geleden aan zijn opmars begon, is nu volledig ingeburgerd. Via de overkapte ring is het heerlijk fietsen tot in het centrum van Antwerpen of richting de Haven. De fietsers kunnen zich nog amper voorstellen dat hun ouders hier dagelijks stonden te vergassen in de dieseldampen.

Na de eerste ochtendddrukke worden de straten ingenomen door ouders die hun kinderen naar school stappen of trappen. De schoolomgevingen zijn volledig autovrij. Publieke gebouwen kunnen na hun reguliere openingstijden door particulieren gebruikt worden, voor een spontane barbecue op de speelplaats bijvoorbeeld. Via een app kunnen producten rechtstreeks besteld worden bij lokale landbouwers. Dezelfde avond nog zal de bestelling geleverd worden door een fietskoerier. Het grote succes van de directe relatie tussen landbouwer en consument is er gekomen door steeds structureler in te zetten op intergemeentelijke samenwerking. Korte-keten landbouw heeft niet alleen bijgedragen tot het herstel van de relatie tussen landbouwer en stedeling, maar heeft de stad ook minder afhankelijk gemaakt van de globale markt.

Nu de kinderen op school zitten, worden de straten ingenomen door senioren. Zij installeren zich op één van de vele terrassen van de horecazaken die in de stadsregio aanwezig zijn. Ze herinneren zich nog welke percelen er in hun jongere jaren troosteloos bijlagen, welke steenwegen dagelijks vast stonden met lange files en welke wijken een monotone aanblik hadden met rijen geparkeerde auto's. De braakliggende percelen zijn nu ingenomen met nieuwe woonontwikkelingen, de steenwegen zijn getransformeerd tot groene lanen met brede fietsstroken en in de wijken is het openbaar domein heringericht tot aangename ruimten waar voetgangers en fietsers primeren. Toch herkennen de senioren hun dorp van weleer. De nieuwe ontwikkelingen hebben rekening gehouden met de eigenheid en de historische structuur van vroeger.

Een flexibel en verscheiden aanbod houdt wonen in de regio betaalbaar. De bewoners zijn er intussen van overtuigd dat compacter en dichter bij elkaar wonen de levenskwaliteit niet in het gedrang brengt. Integendeel. In de getransformeerde stadsrand is ook groen en open ruimte nooit ver weg. Iedere bewoner kan genieten van parkjes en groen in zijn directe woonomgeving. De verankering van een openruimtestructuur op stadsregionaal niveau heeft ook een positieve invloed op de bebouwde ruimte van de stadsrand. In de zomerperiode warmt deze groene ruimte minder snel op en zorgt voor verkoeling. Het mag duidelijk zijn, wat vroeger de Antwerpse stadsrand was, is nu, in 2050, een levendige en diverse omgeving. De bestaande administratieve grenzen van de meeste steden en gemeenten zijn nog dezelfde, maar door voluit in te zetten op intergemeentelijke samenwerking, werd een levendige omgeving gecreëerd.

4. SESSIE 1: GRENZEN SCHRAPPEN EN PARTNERS VERBINDEN

Het stadsdebat wordt verder opgedeeld in drie sessies. Om gericht te kunnen peilen naar de uitdagingen die door stadsregionale samenwerking een duurzame oplossing krijgen, werden de werktafels ingeleid door twee inspirerende toelichtingen.

Inspiratoren aan het woord

Eerst sprak Marc Boeckx, de coördinator van de stadsregio Turnhout. Daar wordt al menige jaren op stadsregionaal niveau wordt samengewerkt. Een van de succesverhalen die Mark aanhaalt, is de visie die werd uitgewerkt rond levensbestendig wonen in de stadsregio. Die kwam er door administratieve grenzen weg te vagen of te verleggen waar nodig.

Er werd gezamenlijk een visie en een kader uitgewerkt om een kwaliteitsvol woon- en zorgaanbod uit te bouwen voor de senioren van de hele stadsregio. Het opzet was om ouderen zoveel mogelijk te ondersteunen in de keuze om zo lang mogelijk zelfstandig in de vertrouwde omgeving te kunnen blijven wonen. Op het moment dat thuis wonen in het gedrang komt, is het van belang dat er voor ouderen een gevarieerd aanbod van woonvormen, ondersteuning en zorg aanwezig is.

Voor de inplanting van assistentiewoningen is 'wandelaafstand' een zeer belangrijk begrip. Dat verhoogt immers het sociaal contact en gaat vereenzaming tegen. Wandelaafstand wordt beperkt tot 400 meter: dat is de afstand die een oudere aflegt op een 8-tal minuten.

Voorzieningen binnen wandelaafstand vormen de basis voor een ruimtelijk afwegingskader voor de inplanting van woon(zorg)voorzieningen voor senioren in de stadsregio Turnhout. Dit afwegingskader bakent levensloopbestendige wijken af. En enkel hier kunnen bijkomende assistentiewoningen.

Na het verhaal van de stadsregio Turnhout, is Greet Aernouts van 'Mechels Natuurlijk' aan het woord. Mechels natuurlijk is proeven, beleven en genieten van een stukje Mechels Platteland. Ook deze organisatie is helemaal voorstander van een sterke, samenwerkende stadsregio.

Greet werkt bij vzw Rurant. Die zet zich onder meer in voor het stimuleren en ondersteunen van nieuwe vormen van ruraal ondernemerschap, die stad en platteland steeds meer met elkaar verbinden. In het buitengebied rond Mechelen werden de krachten op een gelijkaardige manier gebundeld tussen ondernemers en landbouwers waardoor ze hun producten en diensten gemakkelijker kunnen aanbieden aan de stadsbewoners.

De ondernemers van 'Mechels natuurlijk' willen vooruit en zorgen er tegelijkertijd voor dat het Hombeekse Plateau een landelijke omgeving blijft. De zichtbaarheid van het gebied werd verhoogd door een uitgebreide communicatie en merchandising. In het beleidskader van de stad Mechelen is intussen opgenomen dat het gebied groen moet blijven en sterker verbonden moet worden met het centrum.

Greet legt sterk de nadruk op verbinden. Door de noden van verschillende actoren met elkaar te verbinden, worden win-wins gecreëerd.

Enkele inspirerende quotes

“Om een samenwerking te kunnen realiseren, moet aan een aantal randvoorwaarden voldaan worden. Grenzen zijn daarbij heel belangrijk. Sommigen worden best behouden, anderen worden beter verlegd en nog anderen wordend dan weer beter verwijderd om zo naar een toekomstvisie te evolueren.”

- Marc Boeckx, stadsregio Turnhout

“Het is belangrijk dat we het grotere geheel zien, dat we er een ‘ons-verhaal’ van maken en openstaan om unieke instrumenten te ontwikkelen. We moeten niet met de standaard instrumenten die al voor handen zijn werken om tot ons droombeeld van de stadsregio te komen.”

- Greet Aernouts, Mechels Natuurlijk

5. SESSIE 2: WAT WE SAMEN DOEN, DOEN WE BETER

Na de inspirerende toelichtingen gingen de aanwezigen in groepjes dieper in op de kracht van samenwerking. We zochten naar thema's waar de stad en randgemeenten baat bij zouden hebben als er wordt samengewerkt.

De grote thema's zoals mobiliteit, wonen, landbouw en open ruimte, erfgoed en lokale economie komen al snel naar boven. Maar ook aspecten zoals expertise delen, thema's samenbrengen, data delen, evenwicht tussen stadsregionale aspecten en het lokale bestuur en kwalitatief verstedelijken worden voorgelegd.

Het thema **mobilititeit** wordt al snel verfijnd door de fiets als cruciaal vervoersmiddel in de stadsregio aan te stippen. **Open ruimte** wordt gelinkt aan toerisme.

Opvallend is het aspect **identiteit**. Dat komt in meerdere groepen aan bod. De lokale identiteit, gevormd door burgers en bestuur, vormt het fundament voor een regionale visie.

Expertise delen wordt als een belangrijke win-win gezien voor stadsregionale samenwerking en dit onder verschillende vormen. Bijvoorbeeld:

- Door samen te werken, instrumenten te delen en een team met personen van verschillende competenties te vormen, kunnen ook de kleinere partners complexe projecten tot een goed einde brengen
- Niet alleen op ruimtelijk vlak kan de stadsregio aan kennisdeling doen. Het zou bijvoorbeeld ook interessant kunnen zijn dat stad Antwerpen haar ervaring en manier van werken in verband met aankoopbeleid en onderhandelingen met leveranciers deelt met de rand.

Bepaalde voorzieningen zoals bibliotheken, politie, brandweer worden al gezamenlijk aangepakt. Dit zou kunnen uitgebreid worden met functies zoals sport, kinderopvang, en ga zo maar verder.

Enkele inspirerende quotes

“Een stadsdebat is zo boeiend als wat je er zelf van maakt. Ik heb vooral gemerkt dat iedereen hier vandaag met bezorgdheid en doelgerichtheid aan wil meewerken.” - **Tom Vinck** - stad Antwerpen

“We hebben samen een agenda gevormd voor de stadsregionale samenwerking. We hebben focusthema's gebundeld en het valt op dat veel mensen het eens zijn over de thema's en belangen.” - **Marlies Lenaerts** - stad Antwerpen

6. SESSIE 3: HOE WERKEN WE DAN SAMEN AAN DE STADSREGIO?

Na de verzameling van thema's, gingen de deelnemers in duo's aan de slag met één woord van de flap, een thema waarvan ze vinden dat er nog veel kan verbeteren. Op basis van dit thema werken ze een droombeeld uit voor de stadsregio.

Een greep uit de gekozen thema's en droombeelden:

- **Metten is weten.** Data op stadsregionaal niveau verzamelen en beheren laat toe om elkaar te leren kennen via objectieve cijfers en problemen of kansen in beeld te brengen. Eenvormige en actuele data op stadsregionaal niveau ontbreken echter nog te veel.

- **Lokale identiteit** vormt het fundament voor een regionale visie. Als er over identiteit wordt gesproken, wordt er echter nog teveel gefocust op de stereotypen zoals de kerktoren, het gemeenteplein, ... maar identiteit is meer dan dat. Het gaat over territorialiteit. Het moet steeds duidelijk blijven op welke manier iedere partner een plaats heeft in het grote geheel.

Zoeken naar identiteit zou kunnen via thema's: woongemeente, landbouwgemeente, winkelgemeente, groeiende gemeente, werkgemeente, ... Op die manier is elke gemeente uniek binnen het geheel en kunnen lusten en lasten bekeken en berekend worden op stadsregionaal niveau. Binnen de oproep naar strategische projecten door Vlaanderen, zou een voorstel kunnen worden ingediend voor een 'reizende dienstverlener'. Die persoon zou constant van gemeente verhuizen om de sterktes van de ene gemeente naar de andere over te dragen.

- We moeten inzetten op **lokale economie** omdat die zorgt voor een verhoging van de verbondenheid en de leefbaarheid.
- We moeten werken aan een **stadsregionaal fietsbeleidsplan**. Dit komt de eenvormigheid en leesbaarheid van fietsinfrastructuur ten goede. Een stadsregionaal fietsbeleid is een positief thema waarover het makkelijk samenwerken is. Zo kan van daaruit de stap worden gezet naar andere thema's. Een betere koppeling tussen verschillende vervoersmodi bijvoorbeeld, waarbij mensen de fiets vlot meenemen via het openbaar vervoer, of afstemming van vervoerstarieven.
- Een gezamenlijk ruimtelijk maar ook een **gezamenlijk financieel beleid voor lokale voorzieningen** is noodzakelijk. De randgemeenten vangen bijvoorbeeld een deel van het tekort aan scholen in de stad op. Deze opvang van extra leerlingen heeft voor een kleine gemeente echter een serieuze impact op de uitgaven.

- Gemeenten worden beloond als ze een bedrijventerrein inrichten, maar niet als ze **open ruimte beschermen**. Dit leidt overigens tot concurrentie tussen de gemeenten waar de ruimtelijke structuur onder lijdt. Er moeten overkoepelende keuzes gemaakt worden waarbij ook wordt onderzocht hoe de lasten en de lusten eerlijk verdeeld kunnen worden.
- Stadsregionale samenwerking zal onmisbaar zijn inzake **klimaatadaptatie**. Studies duiden bijvoorbeeld op mogelijke conflicten tussen het drinkwateraanbod en de scheepvaart gezien het lokaal drinkwater uit het oppervlaktewaterstelsel van het Albertkanaal wordt gehaald. Door de klimaatwijziging zou een sterke verdroging ontstaan van de rivieren en het oppervlaktewatersysteem. Herziening van het drinkwatersysteem en herverdeling zullen naast acties rond drinkwaterbesparing noodzakelijk zijn in de nabije toekomst.
- We moeten de stadsregio inzetten op **Europese schaal, onder meer in functie van toerisme**. De binnenstad van Antwerpen profileert zich sterk als citytrip-bestemming. De rand moet daar op meesurfen. Toerisme kan veel sterker worden uitgewerkt als dat op stadsregionaal niveau gebeurt, in plaats van dat iedere gemeente op zich zijn eigen toeristen moet lokken. Een overkoepelend toeristische visie zou ondersteund kunnen worden met de identiteiten van iedere gemeente op zich.
- **Grenzen** verdienen de nodige aandacht. Ze zijn erg belangrijk en er moet daarom voorzichtig mee worden omgegaan. Bepaalde problemen stoppen niet aan de gemeentelijke grenzen. Ook **infrastructuur** stopt er niet. Dit moet stadsregionaal bekeken worden. Desalniettemin mag dat nog geen reden zijn om te overwegen om de **administratieve grenzen** daarmee ook op te heffen. Grenzen zijn anderzijds immers belangrijk, omdat het een gevoel geeft van samenhang. Daarom moet er goed worden nagedacht over waar je ze trekt en waarom dan wel - of niet.

7. VOLGENDE STAPPEN

Met alle input uit het stadsdebat gaat de stadsregionale samenwerking nu verder op onderzoek en in een latere fase ook over tot uitvoering.

Bij een lunch na afloop van het debat, zindert het enthousiasme na. Het is duidelijk dat er een sterke wil is om het grotere geheel te zoeken van waaruit nieuwe kansen kunnen ontstaan. Eén ding is voor alle deelnemers duidelijk: we moeten durven afstappen van wat we gewoon zijn en grenzen durven verleggen.

Met alle input uit het stadsdebat zal een visietekst uitgewerkt worden die de stad Antwerpen zal opnemen bij de vernieuwing van het s-RSA onder het thema 'samenwerkende stad'. Deze visie zal gedeeld worden met de andere steden en gemeenten die momenteel op stadsregionaal niveau met elkaar samenwerken. Ook zij kunnen de visie opnemen bij de herwerking van hun structuurplan of de opmaak van een beleidsplan.

De huidige samenwerking werkt binnen het afgebakend thema van het verdichtingsvraagstuk en binnen de format van een strategisch project, gesubsidieerd door de Vlaamse overheid. Na afloop van dit project moet bekeken worden hoe de samenwerking kan worden verdergezet en welke thema's kunnen toegevoegd worden aan de samenwerking. Tevens blijkt uit het debat ook dat het samenbrengen van verschillende thema's op één platform zeer interessant is om een geïntegreerd ruimtelijk verhaal te kunnen brengen.

Wie nog interessante info heeft en deze niet heeft kunnen delen tijdens het stadsdebat kan deze nog steeds bezorgen via:

mieke.belmans@stad.antwerpen.be

COLOFON

REDACTIE

Stadsontwikkeling - Mieke Belmans en Katrijn
Apostel

EINDREDACTIE

Stadsontwikkeling – Mieke Belmans en Caroline
Wijckmans

FOTOGRAFIE

Frederik Beyens

LAY-OUT

Duall - Benjamin Martijn
Stadsontwikkeling - Caroline Wijckmans